

บทที่ 6 บทสรุป

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีเป้าหมายที่จะเสนอถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลสยามกับอาณาบริเวณที่เคยเป็นอาณาจักรล้านนา โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางกับดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือเมืองเชียงใหม่ เพื่อที่จะอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงในบริเวณต่าง ๆ ของล้านนาว่า ไม่ได้มีจุดเริ่มต้น จุดเปลี่ยน และจุดสิ้นสุดตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่ทั้งหมด เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในมณฑลมหाराษฎร์ (ลำปาง แพร่ น่าน) ซึ่งอยู่ในเขตล้านนา เป็นบริเวณหนึ่งที่ไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากเมืองเชียงใหม่ แต่ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงในบริเวณดังกล่าว เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในเขตล้านนา นอกจากนั้นจะอธิบายถึงอิทธิพลทางเศรษฐกิจว่ามีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมสังคม ในบริเวณดังกล่าวในลักษณะการก่อรูปของเมืองแบบใหม่ จนนำไปสู่การแสดงออกทางสำนึกเกี่ยวกับท้องถิ่นในรูปจังหวัด เมื่อเกิดจุดหักเหทางการเมืองในการเปลี่ยนแปลงแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และการออกพระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2476 ส่งผลให้เกิดการยกเลิกมณฑลเทศาภิบาลและการจัดตั้งการปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองในเขตล้านนา โดยการขยายอิทธิพลของกรุงเทพฯ เข้าเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2427 ไม่มีผลกระทบต่อดินแดนในอาณาบริเวณเมืองลำปาง แพร่ น่าน จนกระทั่งการดำเนินนโยบายปฏิรูปการปกครอง ในปี พ.ศ. 2442 โดยพระยาศรีสุนทรเทพ ในการจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้นในเขตล้านนาเป็นมณฑลพายัพภายใต้้นโยบายการเมืองที่สำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก ดำเนินนโยบายปฏิรูปการปกครอง ประการที่สอง ดำเนินนโยบายคงไว้ซึ่งอำนาจทางสังคมของเจ้านายพื้นเมือง ประการที่สาม ดำเนินนโยบาย “ ชักโยงลาวให้กลายเป็นไทย ” ซึ่งได้ส่งผลกระทบนำความเปลี่ยนแปลงมายังบริเวณดังกล่าว จนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกลางกับเมืองต่าง ๆ ในเขตล้านนา ดังกรณีกบฏเงี้ยวเมืองแพร่ ผลของความขัดแย้งดังกล่าวทำให้รัฐบาลกรุงเทพฯ แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับบ้านเมืองในเขตล้านนาโดยการจัดการการปกครองลักษณะประนีประนอมและผ่อนปรนเสมอมากับหัวเมืองต่าง ๆ ในเขตล้านนา

จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในเขตล้านนา เนื่องจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลกรุงเทพฯ ในการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือเข้ามายังเขตล้านนา โดยมีเป้าหมายที่จะผ่านเข้ามายังเขตล้านนาตะวันออก (ลำปาง แพร่ น่าน) เพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจจาก

สินค้าที่ส่งออกทางรถไฟ ให้ค้ำหนุนค่าก่อสร้างทางรถไฟ เมื่อรถไฟเปิดดำเนินการถึงสถานีเด่นชัย ในปี พ.ศ. 2455 รัฐบาลกรุงเทพฯ เริ่มตระหนักถึงความแตกต่างทางกายภาพของบริเวณต่าง ๆ ในเขตล้านนาที่ห่างไกลกัน ทำให้การปกครองในเขตมณฑลพายัพเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากจึงคิดแบ่งมณฑลพายัพออกเป็น 2 มณฑล โดยรวมเมืองลำปาง แพร่ น่าน ขึ้นเป็นมณฑลมหาสารภูริในปี พ.ศ. 2459 เมื่อรถไฟเปิดดำเนินการที่สถานีลำปาง

การเปลี่ยนแปลงทางการค้า และการผลิตในบริเวณดังกล่าวภายหลังการเปิดเส้นทางรถไฟสายเหนือ เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในเขตล้านนา โดยการเปลี่ยนแปลงทางการค้าในบริเวณมณฑลมหาสารภูริ เป็นไปตามการเปิดดำเนินการของเส้นทางรถไฟ พ่อค้าในเมืองลำปาง แพร่ น่าน ได้ปรับเปลี่ยนเส้นทางการค้าจากทางน้ำมาเป็นการค้าทางบก เพื่อเชื่อมต่อกับเส้นทางรถไฟ เพื่อนำสินค้าเข้ามาและกระจายไปสู่ส่วนต่าง ๆ ในเขตล้านนาและดินแดนใกล้เคียงได้อย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการค้าข้ามพรมแดนระหว่าง เมาะละแหม่งกับยูนนาน เนื่องจากกลุ่มพ่อค้ากองคาราวานหันมาซื้อสินค้าที่ถูกส่งมาจากกรุงเทพฯ โดยทางรถไฟแทนการซื้อสินค้าจากเมืองท่าที่เมาะละแหม่ง นำไปสู่การล่มสลายของการค้าข้ามพรมแดนจากเมาะละแหม่งในที่สุด

ประกอบกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจการค้าเพื่อส่งออกทางรถไฟ ได้ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางการผลิตและกระบวนการผลิตในเขตมณฑลมหาสารภูริ ในภาคเกษตรกรรมต่าง ๆ เช่น การเร่งขยายพื้นที่ทางการเกษตรในการปลูกข้าวเพื่อการส่งออก การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชต่าง ๆ โดยมีข้าราชการซึ่งมีแนวคิดในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศได้มีส่วนสำคัญในการลงทุนทางคมนาคม เพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้า พร้อมทั้งสนับสนุนกิจการทางการเกษตรต่าง ๆ ของราษฎร ให้เกิดผลผลิตในการส่งเป็นสินค้าออกทางรถไฟเพิ่มมากขึ้น เช่น ขยายการปลูกอ้อยและการผลิตน้ำตาล ขยายการผลิตยาสูบและพัฒนาผลผลิตยาสูบตามต้องการของบริษัทผู้รับซื้อ และส่งเสริมการเลี้ยงสุกรให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันการขยายตัวทางการค้าได้ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมแปรรูป ในกิจการโรงสีข้าว โรงเลื่อย โรงงานทอผ้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตสินค้าออกทางรถไฟไปจำหน่ายยังกรุงเทพฯ เช่น ไม้แปรรูป ข้าวสาร และผ้าทอ

การเปลี่ยนแปลงทางการค้าและการผลิต ส่งผลให้กลุ่มพ่อค้าชาวจีนได้อพยพเข้ามาดำเนินธุรกิจเขตล้านนามากขึ้น รวมทั้งได้เข้ามามีอิทธิพลในระบบเงินเพื่อสนองตอบความต้องการของพ่อค้าทางด้านแหล่งบริการทางการเงิน บริการเงินกู้และบริการในการแลกเปลี่ยนเงินตรา จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนระบบการเงินในเขตมณฑลโดยมีการจัดตั้งธนาคารไทยพาณิชย์ที่เมืองลำปางในปี พ.ศ. 2473 เพื่อสนองตอบความต้องการดังกล่าว

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก่อให้เกิดการขยายตัวของเมืองเป็นศูนย์กลางการปกครองและเศรษฐกิจภายใต้การผลักดันและความคุมของคนกลุ่มใหม่ในท้องถิ่น คือกลุ่มพ่อค้าและข้าราชการเพื่อรองรับกับความเจริญทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวิทยาการต่าง ๆ ที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วภายในเมือง โดยความเจริญของเมืองลำปาง แพร่ น่าน ได้ขยายตัวเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบ ๆ สถานีรถไฟ เช่น ชุมชนสถานีรถไฟเด่นชัย ชุมชนสถานีรถไฟลำปาง ซึ่งอดีตเป็นทุ่งนาและห่างไกลความเจริญ กลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในฐานะตลาดรับส่งสินค้า ก่อให้เกิดการอพยพและเข้ามาดำเนินกิจการการค้าในบริเวณสถานีรถไฟ ทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองออกมาสู่สถานีรถไฟ ดังกรณีของเมืองแพร่ได้รื้อกำแพงเมือง ขยายถนนเพื่อเชื่อมต่อกับสถานีรถไฟเด่นชัย เมืองลำปางได้มีการขยายตัวของชุมชนการค้าริมแม่น้ำวังไปสู่ถนนที่เชื่อมต่อกับสถานีรถไฟ เพื่อรองรับการเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการคมนาคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญอันนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทศนคติ และประเพณีของคนในท้องถิ่น โดยมีกลุ่มคนต่าง ๆ ในประชาคมเมืองได้ปรับเปลี่ยนตนเองไปตามกระแสที่ถูกสร้างขึ้นมาในเมืองซึ่งเน้นความทันสมัยเป็นสัญลักษณ์และเกณฑ์มาตรฐานของเมืองแบบใหม่ โดยแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

ข้าราชการ เป็นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่ยอมรับความทันสมัยโดยการปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับกระแสของความทันสมัย เช่น การรับเทคโนโลยีต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของระบบราชการ รวมทั้งยกฐานะตนเองเป็นผู้ส่งผ่านความทันสมัยสู่สังคมเพื่อการพัฒนาการศึกษา การสร้างสรรค์อาชีพต่าง ๆ แก่สังคม

กลุ่มเจ้านายพื้นเมือง ได้ปรับเปลี่ยนตนเองให้สอดคล้องกับเมืองแบบใหม่ โดยระยะแรกกลุ่มเจ้านายพื้นเมือง เริ่มตระหนักถึงความสูญเสียทางการเมืองและเศรษฐกิจจากการขยายอิทธิพลของรัฐบาลกรุงเทพฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2442 ในระยะต่อมาได้อาศัยอำนาจทางสังคมและทรัพย์สินส่วนตัวปรับเปลี่ยนไปสู่ระบบธุรกิจและราชการตามกระแสที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในเขตมณฑลมหาสารบุรี แต่ความพยายามก็ไม่ประสบความสำเร็จจนนำไปสู่การสูญเสียอำนาจทางสังคม โดยเฉพาะการขาดการยอมรับในฐานะศูนย์กลางของความเคารพและความจงรักภักดีที่เคยมีจากประชาคมเมืองแบบเดิม จนในที่สุดกลุ่มเจ้านายพื้นเมืองได้ปรับเปลี่ยนอุดมการณ์และการดำเนินชีวิต เพื่อยอมรับสถานะของตนที่เป็นเพียงประชาชนส่วนหนึ่งของสังคมเมืองแบบใหม่เท่านั้น

กลุ่มไพร่ ซึ่งแต่เดิมเป็นชนชั้นล่างในสังคม ได้ปรับเปลี่ยนตนเองในการสร้างสรรค์อาชีพต่าง ๆ เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมในสังคมเมือง เช่น ครู แพทย์ ช่างเทคนิค และพ่อค้า

แต่ไฟว์บางกลุ่มก็ไม่ได้ปรับเปลี่ยนตัวเอง ยังคงเป็นชาวนาเช่นเดิม เพียงแต่ได้เรียนรู้สิทธิของตน ในการขยายพื้นที่ทางการเกษตร เร่งพัฒนาผลผลิตเพื่อการค้าเท่านั้น

ผลของการเปลี่ยนแปลงทางแนวคิด และทัศนคติของประชาคมในเมืองที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมเมืองที่ก่อตัวขึ้น ได้ส่งผลให้เกิดการสร้างสำนักร่วมทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะการเลียนแบบวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มาจากกรุงเทพฯ และตะวันตก เพื่อแสดงออกถึงศักยภาพและความสามารถของมนุษย์ที่เกิดจากการยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคมแบบใหม่ ที่มีความทันสมัย ความเจริญและความสามารถในการประกอบกิจการต่างๆ ของประชาคมเมืองเป็นเครื่องวัดสถานภาพของกลุ่มต่างๆ ในสังคม ทำให้ประชาคมเมืองเกิดการแสดงออกถึงความเท่าเทียมทางสังคมโดยการลอกเลียนแบบจากกรุงเทพฯ และตะวันตกเรื่อง เครื่องใช้ การแต่งกาย ความเชื่อ และประเพณีต่างๆ ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางวัฒนธรรมคือการก่อตัวของวัฒนธรรมเมือง ที่มีรากฐานมาจากการที่ประชาชนในประชาคมเมืองเริ่มที่จะเชื่อมั่นในความสามารถ และศักยภาพของตนเองที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพการงานและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้แก่ตนเอง ได้นำไปสู่ความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้หนึ่งที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคมของตนเองได้เช่นกันในฐานะประชาชนคนหนึ่ง ในสังคมเมือง ทำให้ประชาชนในประชาคมเมืองแสดงออกถึงภาระหน้าที่ของตนในการสร้างและทำนุบำรุงสาธารณประโยชน์แก่สังคมโดยการร่วมกันบริจาคสร้างสิ่งต่างๆ ให้แก่สังคมเมือง

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. 2475 จากกรุงเทพฯ และการออกพระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2476 ได้ส่งผลให้เกิดการยกเลิกมณฑลและจัดตั้งการปกครองท้องถิ่นในรูปจังหวัด นำไปสู่การแสดงออกของสำนึกเกี่ยวกับท้องถิ่นในรูปจังหวัดซึ่งมีรากฐานจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีมาก่อนหน้านั้น โดยประชาคมเมืองของลำปาง แพร่ น่าน ได้แสดงออกถึงสำนึกเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน ผ่านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นตัวแทนของประชาคมในจังหวัดได้เรียกร้องและผลักดันผลประโยชน์ต่างๆ ตลอดจนเข้ามาจัดการแก้ไขและสร้างความเจริญแก่จังหวัดของตน ในลักษณะ " ผู้จัดสรรผลประโยชน์และเป็นผู้นำท้องถิ่นในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของจังหวัด มากกว่าผลประโยชน์โดยรวมของประเทศ "

ขณะเดียวกันผลของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากกรุงเทพฯ ดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งสมาชิกสภาจังหวัดเป็นเวทีให้บรรดาสมาชิกสภาจังหวัดกลุ่มต่าง ๆ ทั้งข้าราชการ พ่อค้า และปัญญาชนท้องถิ่นได้แสดงออกถึงสำนึกเกี่ยวกับท้องถิ่นในรูปของจังหวัด ในการอภิปรายและเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการตั้งกระทู้และอภิปรายถึงการทำงานของกรมการเมือง ตามลำดับความสำคัญของปัญหาที่ท้องถิ่นเผชิญอยู่ เช่น การคมนาคม การศึกษา และการสาธารณสุข

การพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตร และเศรษฐกิจการค้าโดยมีระดับถึงการแสดงถึงผลประโยชน์ของท้องถิ่นสอดคล้องกับการแสดงออกถึงการรับรู้และสำนึกที่มีต่อท้องถิ่นในรูปจังหวัดของตน มีความรุนแรงและเด่นชัดขึ้นเป็นลำดับ โดยอาจแบ่งได้เป็น 4 ระดับ คือ 1. การคมนาคมและความเจริญของท้องถิ่น 2. การขยายการศึกษาและอนามัยแก่ประชาชนในท้องถิ่น 3. การแสดงออกถึงความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ในการรับการพัฒนาจากส่วนกลางและการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นขึ้นเอง และการเปรียบเทียบสภาพของจังหวัดตนเอง 4. การแสดงออกถึงสิทธิของคนท้องถิ่นต่อประชาคมอื่น ๆ การแสดงออกของสำนึกท้องถิ่นดังกล่าวเป็นไปตามความเข้าใจและเป็นประสบการณ์ของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นเอง ที่มีต่อสำนึกร่วมกันของสังคมเมืองในรูปจังหวัดที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ในมณฑลมหาสารบุรี แต่ขณะเดียวกันผลของการก่อตัวของสำนึกท้องถิ่นในรูปจังหวัดส่งผลให้ปัญญาชนบางกลุ่มรู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมแบบใหม่ที่แพร่กระจายอยู่ในสังคมเมืองกับวัฒนธรรมดั้งเดิมที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ โดยพยายามรื้อฟื้นรากเหง้าของท้องถิ่นโดยการแสดงออกทางกิจกรรมที่มีผลต่อสังคมในการอธิบายและเชื่อมต่อยุคระหว่างอดีตกับปัจจุบัน